

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/354537375>

Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığının Ortaya Çıkışı ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Eski Eser Kaçakçılığı ile İlgili Bazı Belgeler

Article · January 2016

CITATIONS

2

READS

164

1 author:

[Zeynep emel Ekim](#)

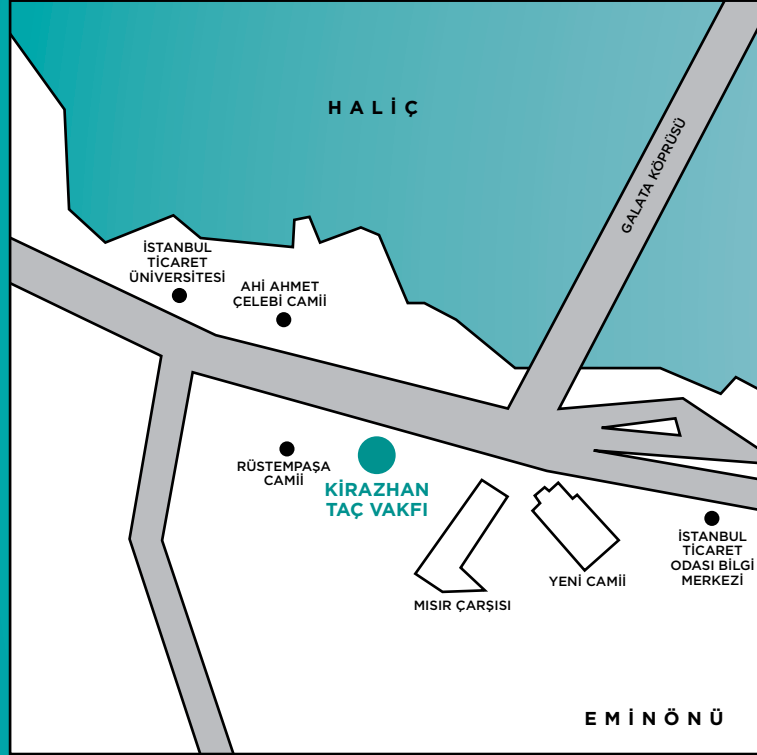
Istanbul Medipol University

42 PUBLICATIONS 9 CITATIONS

SEE PROFILE

Kasım 2016 Mayıs 2017 Konferans Dizisi

Program bilgisi için
tac@tacvakfi.org.tr

Asmaaltı Cad. Kırazhan No: 2
Eminönü 34134 İstanbul
T. +90 212 514 46 82-83
F. +90 212 514 46 84
tac@tacvakfi.org.tr

TAÇ

TAÇ
MİMARLIK
ARKEOLOJİ
KÜLTÜR SANAT
DERGİSİ
Sayı 8
SONBAHAR – KIŞ
2016 – 2017
20 TL

08

TAÇ 08 SONBAHAR – KIŞ 2016 – 2017

Darkale'nin Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi

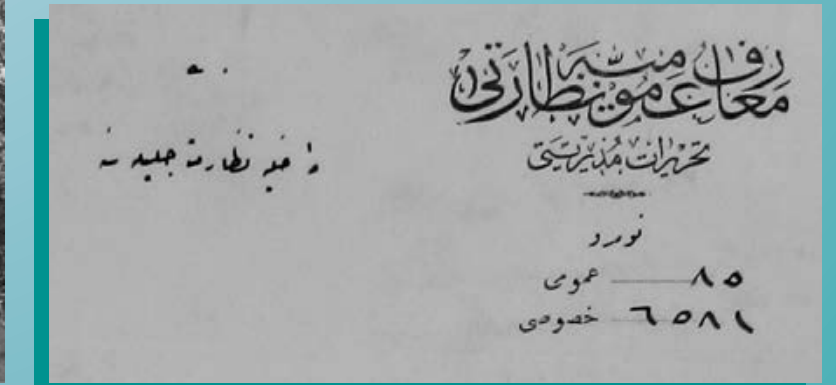
Geleneksel Bitlis Sivil Mimarisi

Tasarım, Strüktür ve İşlevler Açısından Yaya Köprüleri

*Macaristan'daki
Türk Anıtları*

*Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığının
Ortaya Çıkışı*

EK:
Ressam
Bahriyeli
İsmail
Hakkı
Bey ve
Çanakkale
Savaşı

4

DARKALE’NİN KORUMA AMAÇLI DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayşen Etlacakuş (M.A)

Doç. Dr. Mine Hamamcıoğlu Turan

14

**MACARİSTAN’DAKİ TÜRK ANITLARI VE KANUNİ
SULTAN SÜLEYMAN’IN İÇ ORGANLARININ
GÖMÜLDÜĞÜ YER İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

Ender Arat

22

ESKİ ÇAĞ’DA BİTLİS BÖLGESİ

Vedat Evren Belli

32

**TASARIM, STRÜKTÜR VE İŞLEVLER
AÇISINDAN YAYA KÖPRÜLERİ**

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Sönmez

Seçkin Koralay

Funda Civelek

44

**MİLLİ MÜCADELEDE PAPA EFTİM ÖNDERLİĞİNDEKİ
TÜRK ORTODOKSLARI VE “ANADOLU’DA
ORTODOKSLUK SADASI” GAZETESİ**

Ümit Doğan

50

**TANZİMAT DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE’DE SİYASAL VE KÜLTÜREL
DÖNÜŞÜMLER BAĞLAMINDA PARK KULLANIMI**

Burcu Filiz Demirci

Doç. Dr. İlknur Türkseven Doğrusoy

Doç. Dr. Özlem Arıtan

60

**OSMANLI DEVLETİ’NDE ESKİ ESER
KAÇAKÇILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE BAŞBAKANLIK
OSMANLI ARŞİVİ’NDEKİ ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI
İLE İLGİLİ BAZI BELGELER**

Zeynep Emel Ekim

66

**GELENEKSEL BİTLİS SİVİL MİMARİSİNDEN
BAZI ÖRNEKLER**

Yrd. Doç. Dr. Şahabettin Öztürk

76

**SON DÖNEM OSMANLI TEMSİL
MODASINDA ÜSKÜDAR**

Yrd. Doç. Dr. Emine Kırıkçı

82

**KURUCULARIMIZDAN: HÜSREV TAYLA
(1925, BURSA - 2014, İSTANBUL)**

EK:

**RESSAM BAHRİYELİ İSMAİL HAKKI BEY
VE ÇANAKKALE SAVAŞI**

Ömer Faruk Şerifoğlu

YAYINCI
**Türkiye Anıt Çevre Turizm
Değerlerini Koruma Vakfı**
Asmaaltı Cad. 2 Kirazhan
Eminönü 34134 İstanbul
T. +90 212 514 46 82 – 83
F. +90 212 514 46 84
tac@tacvakfi.org.tr

SERTİFİKA N°
129-79

TAÇ Vakfı Adına İmtiyaz Sahibi
M. Sinan Genim

YAYIN KURULU
**Y. Mim. Köksal Anadol
Prof. Dr. Sümer Atasoy
Prof. Dr. Oktay Belli
Dr. M. Sinan Genim
Av. Sait Karabulut**

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Ergin Özcan

EDİTÖR
Münevver Azra Genim

YAZI İŞLERİ ASİSTANI
Sevim Korkut

GRAFİK TASARIM
Ulaş Uğur

BASKI ve RENK AYIRIMI
**Mas Matbaacılık
San.ve Tic. A.Ş.**
Hamidiye Mahallesi
Soğuksu Caddesi 3
Kağıthane 34408 İstanbul
T. +90 212 294 10 00
kitap@masmat.com.tr

SERTİFİKA N°
12055

YAYIN TÜRÜ
**Yaygın, Süreli
Yılda 4 kez**

Yayımlanan yazıların etik,
bilimsel ve hukuki sorumluluğu
yazarlara ait olup TAÇ Vakfı’nı
sorumlu kılmaz. Her türlü yazı
ve görseller kaynak gösterilerek
kullanılabilir.

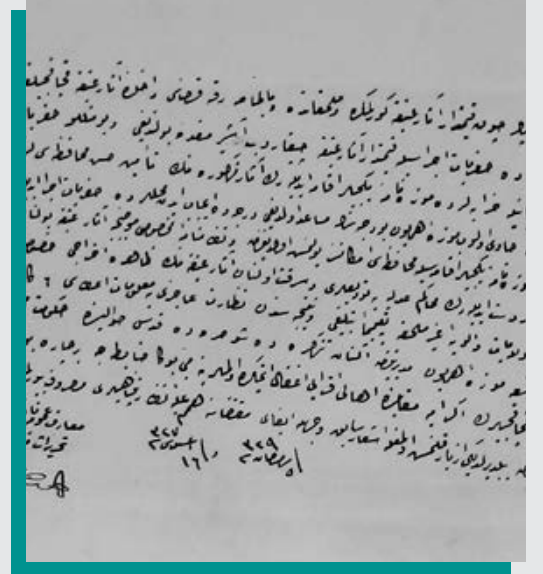
ISSN
2148-0974

TÜRKİYE ANIT ÇEVRE
TURİZM DEĞERLERİNİ
KORUMA VAKFI 1976

60

Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığının Ortaya Çıkışı ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Eski Eser Kaçakçılığı ile İlgili Bazı Belgeler*

* Bu makale, 20 Haziran 2014 tarihinde Alexandroupolis (Dedeoğaç) şehrinde düzenlenen '10th Annual Meeting of the Balkan Academy of Forensic Sciences (BAFS)' Kongresi'nde "In the Prime Ministerial State Archives There Are Several Documents Relating to the Illegal Traffic in Antique Artefacts" başlığı altında bildiri olarak sunulmuştur.

AVRUPA'DA 18. yüzyılda sanayi, ekonomi ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte toplumda eski esere karşı ilgi duyan, özellikle Yunan, Roma ve Bizans arkeolojisiyle ilgilenen koleksiyoncular ortaya çıkar ve bir yandan da müzecilik faaliyetleri başlar. Bunun sonucunda arkeolojik bakımdan zengin Anadolu, Ön Asya ve Akdeniz ülke topraklarında, Avrupalı gezginler ve diplomatlar tarafından kültürel yağma başlar. Buna karşın Osmanlı Devleti'nde hazırlanan nizamnamelerle bu yağmaya karşı tedbirler alınarak, belli başlı hususları içeren nizamnameler oluşturulmaya çalışılmıştır. Eskiye duyulan ilgi, eski eserlerin sanatsal, ekonomik, kullanım değerlerine veya dinî kökenli korku-saygı gibi birçok faktöre dayanmaktadır. Bu durum ülkeleri, kültür varlıklarına karşı tavır takınmaya zorlamıştır.¹ Osmanlı yöneticilerinde, eski eserlerin yabancılar tarafından talan edilmesinin önüne geçme düşüncesiyle yavaş yavaş bir bilinçlenmenin başladığı görülür. Bu süreçte eski eserlerin korunması, yurt dışına çıkışının yasaklanması, kazıların izne bağlanması gibi belli başlı hususları içeren nizamnameler yayınlanmıştır. XV-XIX. yüzyıllara ait mühimme defterleri para, harabe, somakı mermer vb. buluntuların saklanması ve yabancılar satılmasının engellenmesine dair örnekler vermektedir.²

Osmanlı Devletinde Ceza Kanunnamesi ve Âsâr-ı Atıka Nizamnameleri yürürlüğe girmeden eski eserlerin korunması, önce tamamen sonra ise kısmen vakıf sistemi içinde çözülmüştür.³ Eski eserlerle ilgili daha önce olaya özgü emirnamelerle yapılan düzenlemeler, **14 Şubat 1869** tarihli Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi ile genel düzenlemeye dönüşür. Eski eserlerin belli bir merkezde muhafazası ve teşhirini düzenlemek amacıyla hazırlanan Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi 14 Şubat 1869 (1 Zilkade 1285) tarihli Takvim-i Vekayi gazetesinde yayınlanır.⁴ Yedi maddelik bu kısa nizamnamede eski eserlerin yurtdışına çıkarılması yasaklanmakta, meskukat ise bu yasağın dışında tutulmaktaydı. Nizamname yayımlandıktan sonra uygulamaya konulmuş ve istenilen kazı izinleri belirli bir düzene oturtularak özellikle eski eser kaçakçılığı önlenmeye çalışılmıştır. Yapılan kazıların kontrol mekanizması mahallî idarelere bırakılmıştır. Nizamnamenin bazı maddeleri zaman zaman istismar edilmiştir. Çünkü konsoloslar eski eserleri yurt dışına çıkarma izni alabilmekteydiler. Aynı zamanda görevlilerin vazifelerini aksatmaları, Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması ve merkezi yönetimin bozulması gibi nedenlerden eski eserleri koruma konusunda iyi sonuç alınamamıştır.

Bu nizamname, **1874** tarihli yeni nizamname ile değiştirilir ve ilk nizamnamede yer alan "bulunan eski eserlerin yurt dışına çıkarılamayacağı" hakkındaki hüküm geçersiz kılınır. Bu nizamname öncekine göre daha geniş ve kapsamlı olup 36 maddeden oluşmaktadır. Nizamname hükümlerine göre eski eserler nerede bulunursa bulunsun devlete ait olduğu ilkesi getirilmiştir. Eski eser bulanlar, eserlerin 1/3'nü alacak, diğer 1/3'ü eski eserin bulunduğu arazi sahibine verilecek, geri kalan kısım ise devlete kalacaktır. Eski eseri bulan aynı zamanda arazi sahibiye bu durumda 2/3'nü almaktaydı. Fakat nizamname, izinli yapılan kazılarda bulunan eski eserlerin 1/3'ünün bulana ait olduğunu kabul ederek yurtdışına eski eser çıkarılmasını yasallaştırmış olur. Kazı izni almak önemli esaslara bağlanmıştır. Kazı esnasında yerel yöneticilerce kontrolün zor olduğu durumlarda gözetleyici bir memur bulundurulması, eğer bu mümkün değilse eser bulanın en geç on gün içinde yerel yöneticilere haber verme zorunluluğu getirilmiş, aksi takdirde devlete ait payın 1/4'ü değerinde para cezası uygulanması esası kararlaştırılmıştır. Eski eserler bakımından oldukça zengin olan Osmanlı coğrafyası, hem hukukî bakımdan hem de yöneticilerin konuya ilgisi bakımından açıkça talan edilmeye müsait bir durumdaydı.⁵

1881 yılında günümüz İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ni oluşturan Müze-i Hümayun'un müdürü Alman Dr. Philip Anton Dethiér'in ölümünden sonra, II. Abdülhamid tarafından müzeye müdür olarak Osman Hamdi Bey atanır. 29 yıl süren müze müdürlüğü sırasında arkeolojinin ve müzeciliğin gelişmesi, zenginleşmesine yönelik önemli çalışmalara imza atmıştır. Osman Hamdi Bey Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi'nin yetersiz olması nedeniyle yeni bir nizamname hazırlıklarına başlamıştır. Nihayetinde, Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi, **21 Şubat 1884**'te Padişah tarafından onaylanmıştır. Yeni nizamname 5 fasıl ve 37 maddeden oluşmaktadır. Getirilen en önemli yenilik, yapılan kazılarda ele geçen tüm eski eserlerin mülkiyetinin devlete ait olması ilkesiyle arazi sahibine ve eseri bulana pay verilmesi uygulamasından vazgeçilmesidir. Yurt dışına eski eser çıkarılması tamamen ve istisnasız olarak yasaklanmıştır. Devletin eski eserler üzerinde mülkiyet hakkı ve korumacılık etkinliği daha da güçlendirilmiştir. Yapılacak kazılarda resmî ruhsat alma zorunluluğu getirilmiştir. İlk resmî ruhsatın verildiği tarih konusunda farklı tarihlendirmeler bulunmakla birlikte en eski tarih olarak 1840 yılı görülmektedir.⁶

Bazı yabancılar izni suistimal ederek ruhsatta yazılı olmayan yerlere de gitmişler ve eski eser arama bahanesiyle özellikle Musul ve Bağdat bölgelerinde petrol arama faaliyetlerini sürdürmeye çalışmışlardır. Bunun üzerine kazı çalışmalarının daha sıkı gözetlenmesi ile Musul ve Bağdat'ta İngiliz ve Alman heyetlerin petrol kuyuları açmaya başladıkları haber alınmıştır.⁷ Eski eserlerin yabancılar tarafından talan edilmesinin engellenmesi düşüncesiyle bir bilinçlenme zamanla başlar. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde dönemin yazışmaları incelendiğinde kaçakçılık ile ilgili birçok belgeye rastlanmaktadır. İlk sunacağım örnek, **20 Ağustos 1902** tarihli Gümrük Müdürlüğü'nden İçişleri Bakanlığı'na

1 Madran, E., 1986, "Osmanlı Devleti'nde Eski Eser ve Onarım Üzerine Gözlemler", **Belleten**, C. XLIX, S. 195, T.T.K. Basımevi, Ankara, s. 503-543

2 Paksoy, İ. G., 1993, "Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nin Kültür Mirası Politikası Üzerine Düşünceler", **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Eds. Zeynep Rona), İstanbul, s. 201-221

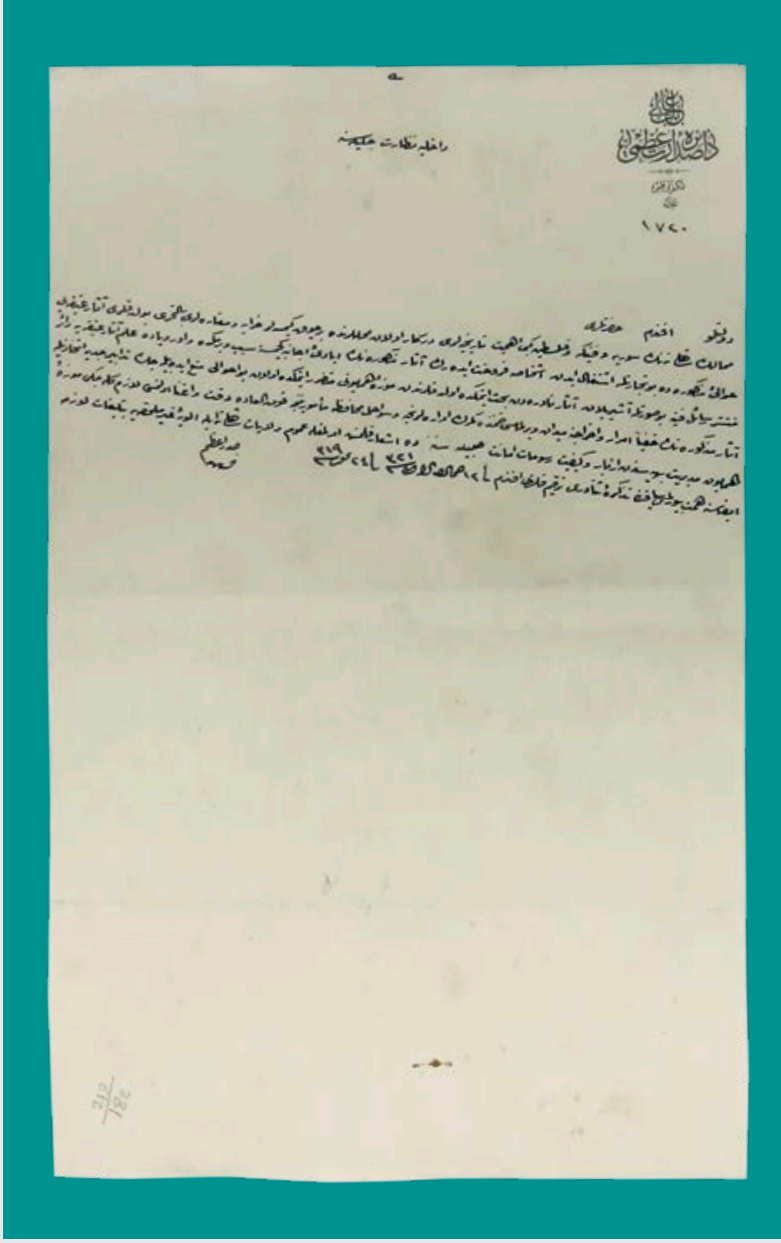
3 Çal, H., 1990, "Türkiye'de Cumhuriyet Devri Taşınmaz Eski Eser Tahrifatı ve Sebepleri", Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı Tahrifatı ve Korunması Sempozyumu, 30 Ocak - 1 Şubat 1989, **Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. 34, S.1-2, Ankara, s. 353-380

4 Karaduman, H., 2004, "Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atıka Nizamnamesi", **Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi**, C. XXV, S. 29, Ankara, s. 73-92

5 Şimşek, F. - Dinc, G., 2009/1, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar", **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 16, Uşak, s.101-127

6 Su, K., 1965, **Osman Hamdi Bey'e Kadar Türk Müzesi**, ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları, 3, İstanbul

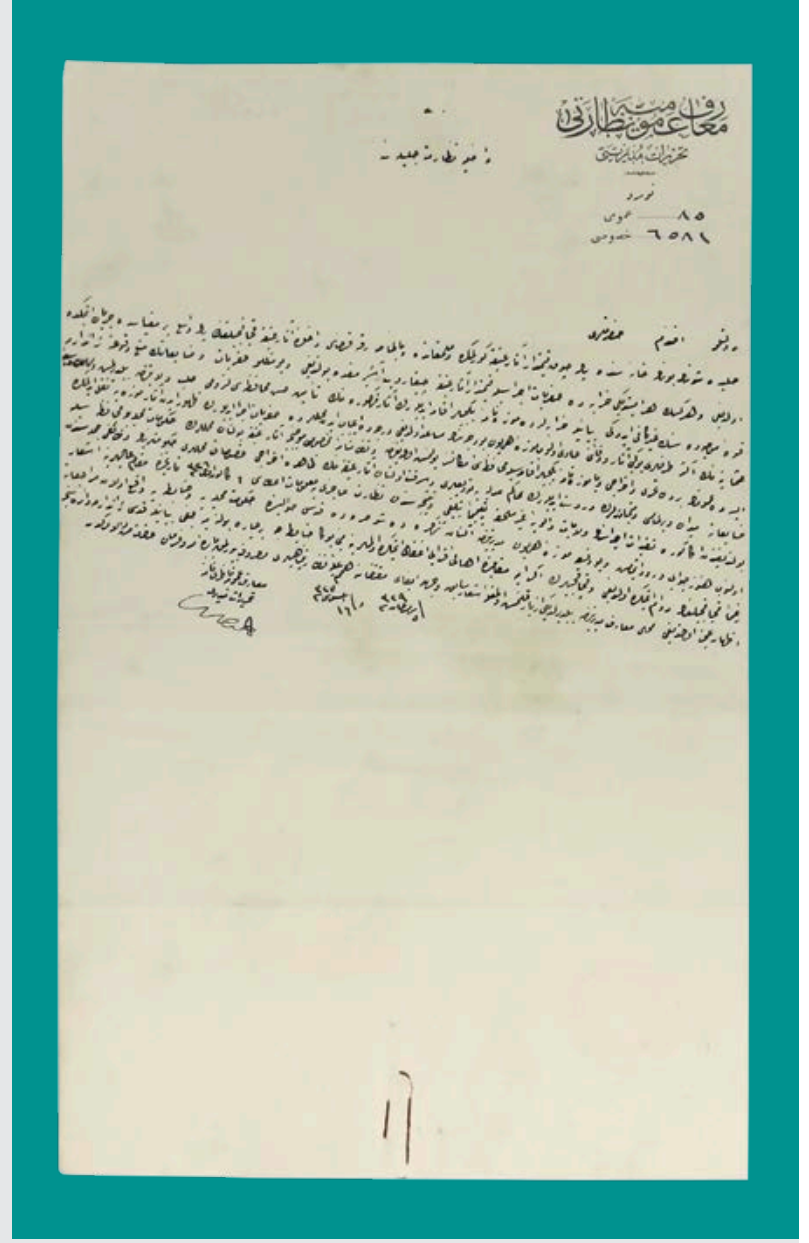
7 Bozdağ, İ., (Eds.), 1975, **Abdülhamit'in Hatıra Defteri**, Kervan Yayınları, İstanbul

(2)

yazılmış olan ihbarla ilgili olan bir belgedir⁸ ve şu şekildedir: Mısırlı İbrahim Bey adında birinin Beyrut aktarması ile İskenderiye'ye nakletmek üzere Rodos'ta Kale haricinde Elektre isimli Nemçe (Polonya) vapuruna 23 Ağustos 1899 tarihinde eski eser taşıdığı ve bunun iki bin lira kıymetinde olduğunun haber alındığı Rodos'ta bulunan Gümrük Müfettişi Sesilyan Efendi tarafından telgrafla bildirilmiştir. Durum Beyrut Gümrük Müdürlüğü'ne yazılmış, alınan cevapta on sandıkta on iki adet kavanoz ve bir mermer heykelden ibaret bulunan eski eserlere el konulduğu ve uzmanlara yaptırılan incelemede bunların iki bin beş yüz yıl önce Eski Yunanlılar zamanında yapılmış eserlerden oluştuğunun anlaşıldığı bildirilmiştir. Bu eserler İstanbul'a getirilerek Müze-i Hümayûn Müdüriyetine gönderilmiştir. (BELGE 1) Bu belgeden yola çıkarak ihbar üzerine harekete geçildiği ve ele geçen eserlerin gerekli tespit işlemlerinden sonra Müze-i Hümayun'a teslim edildiği görülür.

Müze-i Hümayun ile ilgili olarak; kazılardan çıkarılan eserlerin iyi bir şekilde muhafazası ve teşhiri için yeni bir müzenin hazırlanması ve açılması gerekmektedir. Müzenin açılışı 16 Ağustos 1880 tarihinde gerçekleşir. Açılışta, Maarif Nazırı Münif Paşa, Yunanistan örneğini vererek antik eserlerin Atina'da korunup sergilendiğini belirtmiş ve "bizim eserlerimizin çoğu ise ne yazık ki Avrupa ve Amerika'daki müzeleri süslüyor" diyerek konuşma yapmıştır.⁹ 13 Mayıs 1889 tarihinde Müze-i Hümayun Nizamnamesi yayınlanmıştır. 5 fasıl ve 43 maddeden

(3)

oluşan nizamname müzenin nasıl işleyeceği ve eserlerin nasıl sergileneceği esaslarını içermektedir. Müze-i Hümayun'da eserlerin, imparatorluk dışına çıkarılmasının engellenmesi neticesinde toplanan malzeme çoğunlukla Roma, Yunan ve Bizans dönemine ait arkeolojik eserlerden oluşmaktaydı. Müzeye gelen eserlerin mübadele veya başka yollarla Avrupa müzelerine gönderildiğine dair bazı haberler ortaya çıkması üzerine özel bir komisyon oluşturularak bundan sonra bu komisyonun mazbatası olmadıkça bu gibi işlemlerin yapılmaması 16 Ocak 1895 tarihinde padişah emrine bağlanmıştır.

Halkın ruhsatsız kazılar yapması ile ilgili olarak **6 Ağustos 1903** tarihli Başbakanlık makamından İçişleri Bakanlığı'na yazılmış olan belge ise şu bilgileri içermektedir:¹⁰ Osmanlı memleketinin Suriye ve Finike ve Filistin gibi tarihi bakımdan önemli yerlerinde birçok kimseler harabe ve mağaraları arayarak buldukları eski eserleri söz konusu havalilerde bu ticaretle uğraşan şahıslara satarak bu eserlerin yabancı ellere geçmesine sebebiyet vermekte ve Avrupa'da eski eserlerin ilmüne dair yayınlanan dergilerde bir şekilde aşırı nadir eserlerden bahis edilmekte olduğundan Müze-i Hümayun'u zarara sokmakta olan bu durumu engelleyebilecek ciddi tedbirler alınması ve eski eserlerin gizlice elde edilerek yurt dışına çıkarılmaması için gümrük idarelerince sahil muhafaza işine olağanüstü bir önem verilerek dikkat edilmesi gerekmektedir. (BELGE 2)

حکایتی نظارتی

المرکز الحاکم

عمومی
شماره

۲۹ کانون اول سنه ۳۲۹ تاریخ ۳۶۷ نومرولو تحریرات عمومی به ذیلدر رقه خرابه لرند و حلب ولایتیله الجزیره قطعه سنک مختلف محللرند اهل ایجه بلارخصت آثار عتیقه تحریاتی و چقان آثارک اوتنه بریده فروختی اعتبار حاله نکلش اولدیغندن بو بایده بر تدبیر مشور و مؤثر اتخاذی حقتده سبق ایدن اشعاره جواباً معارف نظارتندن وارد اولان تذکرهده مملک عثمانیه نیک بلا استتار هر طرفی آثار عتیقه ایله محلو اولدیغی جهتله موزه اداره نتیجه عمومینده بردن تحریات اجراسی و یا خود بکجیلر تعیین ایله حفريات محللرینک محافظه سی امکان خارجنده اولسته و مملک عثمانیه ده بولان آثار عتیقه دولیک مالی اولسایله بونلرک هر دولو ضیاعدن وقایه سی حکومتک جیه و طاقندن بولسته مینی صورت جدیدده تدابیر لازمه اتخاذیله آثار عتیقه بولان بالعموم محللرده بلارخصت حفريات میدان ورلمه سی و متجاسر لرینک تعیین جزالری ضمتنده عاکمه تودیعیه برابر قاجاق آثار کوریه جک اولورسه بالمصادره موزه هایونه ارسال قلمسی لزومی اهرینه بیلدرلش و موجبتجه تعمیاً تبلیغات ایفا قلمش اولمده اوراجده اشعار سابق وجهله امر محافظه به اعتنا اولغنی متناذر اقدام - ۳۸ محرم سنه ۳۳۲ و ۱۵ کانون اول سنه ۳۲۹

د احمد نصر

است عمومه بیدر نوبت لایحه ۱۵ کانون اول سنه ۳۳۲

خادمه

۱۷۴۵

Bu belgeden sadece yurt dışından gelen koleksiyoncuların kaçakçılık yapmadığı, Osmanlı topraklarında yaşayan, ahaliden bir takım insanların ve tüccarların da kaçakçılık ile uğraştığını görmekteyiz. Tüm bu kaçakçılık faaliyetlerine karşın üst düzey güvenlik önlemleri de alınmıştır.

Yine aynı tarihe denk gelen bir başka belge ise Milli Eğitim Bakanlığı'ndan İçişleri Bakanlığı'na yazılmış olup Osmanlı Devleti'nin kaçak kazı yapılan yerlerde güvenliği sağlama konusunda yaşadığı sıkıntılardan bahsetmekte ve şu bilgileri içermektedir:¹¹ Halep'te şunun bunun evinde pek çok kıymetli eski eser görülmekte ve taşrada özellikle Rakka Kazası'nda eski eser kaçakçılığının pek yaygın bir hale gelmekte olduğu ve herkesin her istediği harabede kazı yaparak kıymetli eserleri çıkarıp aşırmakta olduğu, bu tür kazı ve kayıpların meydana gelmesine mevcut jandarma kuvvetinin yetersiz kaldığı beyan edildiğinden harabelerde müze adına bekçiler görevlendirilerek söz konusu eserlerin güzel bir şekilde korunması gerektiği Halep Vilayetinden bildirilmiş ve Osmanlı Devletinin geniş arazisinin çoğu tarafları bu tür eserleri ve defineleri bulundurduğundan Müze-i Hümayun bütçesinin müsaade ettiği oranda gereken yerlerde kazı yapılarak çıkan eserler müzeye nakledilmekte ise de hepsinde birden arama yapmak ve eserlerin ortaya çıkarılması veya müze adına bekçiler istihdam edilerek korunması imkansız bulunmuş olduğundan ve çıkarılmış olan özel yönetmelik gereği eski eser bulunan yerlerin yerel idareler tarafından korunarak zayiata meydan verilmemesi ve bu işlere cesaret edenlerin yakalanarak adliyeye sevk edilmeleri vilayetlere tebliğ edildiği ve neticesinden bakanlığa bilgi verilmesi gerektiği belgede ifade edilmiştir. **(BELGE 3)**

Son örneğimiz İçişleri Genel Müdürlüğü'nün **28 Aralık 1913** tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde bulunan bir yazışması olup **6 Ağustos 1903** tarihli belgede belirttiğim gibi, halk içinde kaçakçılık yapan kişilerle ilgilidir. Kısaca şunları ifade etmektedir:¹² “Rakka harabelerinde ve Halep vilayetiyle El-Cezire kıtalarının değişik bölgelerinde halk tarafından ruhsatsız olarak eski eser araması yapılmakta ve çıkan eserlerin ötede beride satılması alışkanlık haline gelmiştir. **(BELGE 4)**

Eski eserlerin korunması, toplumların estetik değerlerinin gelişmesi, kendilerini tanımlamaları, tarihî ve estetik değer ölçülerinin belirlenmesi açısından da önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Tarihi ve estetik değerler toplumlararası değerler olduklarından bir toplumun eski eserleri korunması, insanlık kültürü için de büyük bir hizmet sayılmaktadır.¹³ 1884 tarihli nizamname ile Osmanlı İmparatorluğunun eski eser anlayışı ve araştırmaları günümüz anlayışına benzer bir durumdadır. 1906 tarihinde Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin yeniden ele alınması ile idari yönden, merkez ve taşra teşkilâtı daha belirli şekilde ortaya konmakta, taşınmaz mallarla ilgili hükümlerin kapsamı genişletilmekte ve Türk-İslâm eserlerinin de korunması sağlanmaktadır.¹⁴ **1906** yılında bazı küçük düzeltmeler yapılmışsa da, ana yapısı değişmeyen bu nizamname 89 yıl boyunca Türkiye'deki tek eski eser yasası olarak varlığını sürdürmüştür. Taşınmaz eski eserlerin korunmasındaki hukukî eksiklik iyice hissedilince **28.7.1912** tarihinde Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi yürürlüğe sokulmuştur.¹⁵ 1930 yılında Asar-ı Atika Nizamnamesi revize edilmiştir. Eski eserler ile ilgili 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu 1973 yılında; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ise 1983 yılında yürürlüğe konulmuştur. Halen uygulanmakta olan 2863 sayılı kanunda, 1987 yılında 3386 sayılı kanun ile 2004 yılında 5226 sayılı kanunlarla önemli değişiklikler yapılmıştır. Eski eser kaçakçılığı ile mücadelenin uluslararası boyutu da Interpol-Europol-Sirene Dairesi Başkanlığı aracılığıyla ve Türkiye ile işbirliği içerisinde bulunan ülkelerin polis irtibat görevlileri ile yürütülmektedir.

Sonuç olarak tüm bu hukuki düzenlemelere rağmen, Osmanlı toprakları içinde pek çok eski eser Avrupa ülkelerine götürülmüş, daha doğrusu kaçırılmıştır. Nizamnamelerin bazı hükümlerinin yetersiz olması, uygulamada bazı sorunların yaşanmasına yol açmıştır.

Osmanlı'da nizamnamelerin hazırlanması, müzecilik ve arkeoloji, batının eser yağmacılığına karşı gelişen, kültürel mirasa sahip çıkma olarak kabul edilir. Çünkü batının müze koleksiyonları, doğuda özellikle Osmanlı topraklarında yapılan kazılarda ortaya çıkan eserlerle geliştirilmiştir. Kültür varlıklarının üzerinde inceleme yapılabilmesi ancak ait oldukları mekanda kalmaları ve muhafaza edilmeleri ile mümkündür. Dolayısıyla eski eser kaçakçılığının önlenmesi dünya kültür tarihi açısından da önem taşımaktadır. ■

KAYNAKÇA

- Akçura, N., 1972, “Türkiye ve Eski Eserler”, **Mimarlık Dergisi**, S.8, T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Aylık Yayın Organı, Ağustos, s. 39-42
- Akın, N., 1993, “Osman Hamdi Bey, Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine”, **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Eds. Zeynep Rona), İstanbul, s. 233-239
- Bozdağ, İ., (Eds.), 1975, **Abdülhamit'in Hatıra Defteri**, Kervan Yayınları, İstanbul
- Çal, H., 1990, “Türkiye’de Cumhuriyet Devri Taşınmaz Eski Eser Tahrifatı ve Sebepleri”, Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı Tahrifatı ve Korunması Sempozyumu, 30 Ocak - 1 Şubat 1989, **Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.34, S.1-2, Ankara, s. 353-380
- Gülekli, N. C., 1948, **Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Kanun Nizamname ve Emirler**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara
- Karaduman, H., 2004, “Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi”, **Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi**, C. XXV, S. 29, Ankara, s. 73-92
- Madran, E., 1986, “Osmanlı Devleti’nde Eski Eser ve Onarım Üzerine Gözlemler”, **Belleten**, C. XLIX, S. 195, T.T.K. Basımevi, Ankara, s. 503-543
- Mumcu, A., 1969, “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, **A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXVI, S. 3-4, Ankara, s.45-78
- Paksoy, İ. G., 1993, “Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti’nin Kültür Mirası Politikası Üzerine Düşünceler”, **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Eds. Zeynep Rona), İstanbul, s. 201-221
- Su, K., 1965, **Osman Hamdi Bey’e Kadar Türk Müzesi**, ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları, 3, İstanbul
- Şimşek, F. - Dinç, G., 2009/1, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar”, **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 16, Uşak, s. 101-127

ARŞİVLER

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Katalogları:
- BOA, DH. MKT, 579/38; 753/50
- BOA, DH. İD, 129-1/12
- BOA, DH. EUM. MH, 74/21

ZEYNEP EMEL EKİM

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ, SANAT TARİHİ VE ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ, SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALINI 2001 YILINDA BİTİRDİ. 2003-2004 ARASINDA KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ İŞLETME YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMINI (MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION - MB) TAMAMLADI. HALEN MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ, FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ, SANAT TARİHİ BÖLÜMÜ'NDE TÜRK İSLAM SANATLARI PROGRAMI'NDA DOKTORA YAPMAKTADIR. AYNI ZAMANDA SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ'NDE GÖREV YAPMAKTA OLAN EKİM, İSTANBUL V NUMARALI KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU'NDA SANAT TARİHÇİSİ ÜYEDİR. ARAŞTIRMA ALANLARI; İSTANBUL'DA OSMANLI DÖNEMİ MİMARİSİ VE ŞEHİRCİLİĞİ, OSMANLI DÖNEMİ MEZAR TAŞLARI, OSMANLI DEVLETİ'NDE ESKİ ESER MEVZUATI, KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI, 19. YÜZYIL MİMARİSİ VE KOLEKSİYONCULUK ÜZERİNERDİR.